

ANAMARIA ȘTEFAN (PAPUC)

"Petru Maior" University of Târgu-Mureș

PLAYFUL AND FORMATIVE VALENCES IN ION HOREA'S POETRY

Abstract: Ion Horea has been practicing his artistic talent writing literature for small readers. Children's poems are written in the same emotional register with the same consciousness in which were written the lyric of his best works. The lyricism of his notes serious and full of themes obvious in his volumes of poetry kept in the vicinity of childhood, understood as literature. Entering the world of small creatures is both the bridge that connects with childhood and a rich source of humor and lyricism.

Keywords: Ion Horea, children's literature, childhood, affection, playfulness

Ion Horea și-a exersat talentul artistic scriind, și literatură destinată micilor cititori. Poemele pentru copii sunt scrise în același registru emoțional și cu aceeași conștiință, în care au fost scrise cele mai reușite lucrări ale sale. Culegerile de poezii „Flori de pădăie” și „Guguștiucul” însumează o poezie ludică, fără ca autorul lor să se situeze în rândul împătimiților literaturii pentru copii. Lirismul cu notele sale grave și încărcat de teme evidente în volumele sale de versuri l-a ținut în vecinătatea copilăriei, înțeleasă ca literatură. Ecourile copilăriei poetului se regăsesc în alte tonalități, în mărturisirile sale din celelalte cărți, ilustrate ca o excepție în poemul „Pe ulița mare” din volumul „Bătaia cu aur”.

Aplecarea asupra universului miniatural înseamnă pentru poet descoperirea unui refugiu și înfruptarea din micile bucurii ale vârstei fericite. Pătrunderea în lumea micilor viețuitoare reprezintă puntea de legătură cu copilăria, care reprezintă pentru poet o sursă proaspătă de umor și de lirism.

În perioada comunistă, literatura pentru copii a constituit pentru multe categorii de scriitori un mijloc de evaziune din hățișul propagandei. Apare, de asemenea, așa-zisa literatură pionerească, pionerul reprezentând modelul viitorului „om nou”, model ce trebuia copiat de generațiile tinere. Astfel, la Editura Tinertului au apărut o serie de cărți semnate de poeți, precum Demostene Botez, Cicerone Theodorescu, Ion Gheorghe, Nina Cassian, Veronica Porumbacu, Al. Andrițoiu, Eugen Jebeleanu, Ion Horea, etc.

În anul 1962, Ion Horea publică placheta de versuri „Flori de pădăie”- *Poezii pentru pioneri*, pentru care a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Volumul oglindește atât capacitatea sa de a empatiza cu lumea copiilor, cât și ușurința cu care adoptă un ton familiar, șugubeț pentru a se adresa acestui public. Culegerea de a cărei copertă s-a îngrijit N. Zamfir se deschide cu un poem dedicat cărții, obicei arghezian, ce redă într-o formă ludică și în versuri foarte scurte și rimate jocul cărții *de-a metamorfoza*: „Între munți / Și-n tre câmpii, / Între pluguri / Și mistrii, / Cartea mea, / Ce poți să fii? / În grădină. / O albină. / Pe ogoare, / Spic și floare. / În pădure, / Mugure / Și pe dealuri, / Strugure. / Iarna, / Câmpul de zăpadă. / Vara, / Toată o livadă. / Și pe ape, / Nufăr, parcă, / Trestie și barcă. / Iar în casă / Stai pe masă / Ca o pasăre frumoasă. (Cartea). Aurel Martin remarcă faptul că poezia nu e altceva decât „un travestiu arghezian”¹, făcând trimitere la creația lui Arghezi în care există poezii, precum „Testament”, „Cuvânt” și a căror metaforă *vedetă* este cartea. Plecând de la aceste modele, Ion Horea prezintă în poezia sa procesul *cum se înființează* cartea, asemănând acest act de

¹ Aurel Marin, *Poetul Ion Horea* în „Scânteia tineretului”, seria a II-a, an XIX, marți, 29 ianuarie, 1963, p. 3

creație cu cel al facerii lumii: „Cin' ți-a dat / Și ți-a făcut, / Chipul tău / De la-nceput, / Cu peniță / Și penel, / Zugrăvită-n fel și fel? / Cin' te mână / Și te știe, / Ca pe-un strop / De apă vie?” Actul creației, atât de sibilin în plan estetic, este explicat într-un registru colocvial în care strecoară termeni din domeniul artei, „penel”, „peniță”, „zugrăvită”, îmbinarea lor având drept scop crearea de efecte poetice. Orientarea ludică conferă discursului liric o notă de bună dispoziție, de univers domestic, în care fiecare piesă e investită cu o funcție expresivă. Lectura cărții e disimulată sub forma unui joc între copii: „Un copil / Te-a răsfoit: / I-ai cântat / Și i-ai șoptit. / O fetiță te-a închis, / Tu i te-ai deschis în vis.” Cartea are menirea de a tezauriza în paginile ei toate frumusețile țării, pe care la o simplă incantație și le deschide pentru a le dezvălui cititorului: „O întreb, și cartea tace, / Numai foile-și desface / Și-mi arată lung afară / Frumusețile din țară.”

Cu aceeași meticulozitate, Ion Horea prezintă tablouri din natură, surprinse în cavalcada anotimpurilor și al căror scop e de a le dezvolta micilor cititori dragostea pentru frumusețile țării. Lumea înconjurătoare este în viziunea poetului asemenea unei grădini înmiresmate sau a unei livezi pline de flori și fructe. Poetul evocă aspecte ale reînvierii naturii și explică pe înțelesul copiilor miracolul rodirii: „Iară mugurii verzui, / La un semn al nu știu cui, / Nu mai vor să se ascundă, / Și dau frunză după frunză, / Ies pe ramuri, stau la soare, / Și dau floare după floare, / Pe când holda de mătasă / Crește, crește tot mai deasă.” (*April*) Prospețimea și vitalitatea acestei luni calendaristice este asemănată cu imaginea unui copil: „Uite, luna lui april / Cum seamănă c-un copil.” Sosirea primăverii e anunțată de „trei flori de păpădie” care alungă iarna speriată, care e comparată cu o iadă ce împunge „în vânt cu coada, / Năzdrăvana și neroada.” (*Primăvara*) În versurile dedicate primăverii, răzbate discret îndemnul adresat oamenilor de a se trezi din starea de letargie provocată de iarnă și de a se revigora prin muncă: „Să-mpodobim din nou pământul / În ziua lui de sărbătoare / Chemați de sărbătoarea muncii / Și glasul de privighetoare.” (*În mai*)

O notă de umor purificator apare în descrierea verii, al cărei soare personificat „în pielea goală / Face plajă, intră-n mare, / Și nu-i nimeni pe la școală: – A-nceput vacanța mare!” (*Iunie*) Aceste descrieri îi oferă poetului prilejul de a evidenția emoțiile, pe care le încearcă copilul la venirea fiecărui anotimp, astfel vara e percepută ca fiind anotimpul ce dă startul mult așteptatei vacanțe.

Pentru a ușura comprehensiunea textelor, Ion Horea umanizează natura prin intermediul personificării. Pastelul „Frumusețile toamnei” debutează cu evocarea unui tărâm luminos și îmbălsămat de roadele acestui anotimp, iar spre finalul poemului, prin contrast, atmosfera e tulburată de o ușoară undă de tristețe: „Floarea soarelui bătrână / Lângă margine de drum / Stă cu pălăria-n mână / Și salută nu știu cum – / Poate vrea să te întrebe / Ce-ai cules și duci în poală, / Ori de ieși cumva pe câmpuri, / Ori de mergi cumva la școală?”

Cu aceleași mijloace originale, Ion Horea descrie frumusețea feerică a anotimpului alb cu „cu fluturi albi ... / Aduși de vânt / Și cânt...” (*Iarna*). În zugrăvirea tabloului hibernal, poetul îmbină armonios imaginile vizuale cu cele auditive, astfel zilele albe și liniștite sunt animate de prezența saniei cu zurgălăi. Puterea de sugestie a imaginilor artistice e sporită și de muzicalitatea versurilor, prin prezența aliterației și a asonanței: „Pârâul leagă lângă maluri salbă, / Mai liniștită-i lumea și mai albă, / Și câte flori grădina iar adună! Și sănii trec, și zurgălăii sună!”

În descrierea peisajelor, Ion Horea a introdus într-o formă mascată aspecte ale muncii specifice fiecărui anotimp. Versurile poeziei „Oamenii și pământul” comunică într-o modalitate accesibilă, câteva noțiuni legate de rolul pe care îl deține munca în cadrul societății. Hărnicia oamenilor e asemănată cu cea a iscusitelor albine care din zori și până în seară își „adună mierea lor din floare-n floare, / Pân' ce iese găinușa ...” Peisajul cu minunățiile lui policrome nu-i rămâne indiferent copilului, căruia prin intermediul versurilor îi este inoculată ideea că prin munca sa „omul sfințește locul”: „Oamenii încununează / Fruntea

negrelor ogoare / Cu grădini înmiresmate / Și cu lanuri foșnitoare.” Același mesaj subtil îl transmite poezia „Mai departe”, care cultivă copiilor, în spirit socialist, dragostea pentru muncă. Cea care îi îndeamnă să lucreze este însăși natura, pavază a doctrinei regimului comunist: „Și de departe dealuri sure / Îi cheamă parcă și-i îmbie / Să mai planteze pruni și piersici / În preajma vițelor de vie. // Și păsările balansate-n / Văzduhul fără cuib și ramuri / Le cer să-mbogățească parcul / cu pomi de fel și fel de neamuri.” În poezia „Stupul”, poetul le explică copiilor secretul procesului de fabricare al mierii, albinele fiind numite metaforic „fecioare de aur”, care adună neobosite polenul din flori „Vin fecioarele de aur, / Din câmpie și fâneață, / Încărcate cu dulceță. / De pe floare, de pe foaie, / Se întorc așa greoaie / Și-n lumina zilei zboară / Cu praf galben subsuoară.” Versurile nu descriu doar viața din interiorul stupului, ci sugerează puterea și superioritatea muncii în colectiv, albinele reprezentând pentru copii un model al hărniciei. Poemul „În Deltă”, pe lângă „lecția de geografie” pe care o oferă prin prezentarea vegetației și a faunei specifice acestui loc, prezintă și principala îndeletnicire a oamenilor care populează acest ținut mirific și sălbatic, în același timp, și anume pescuitul: „Colțuri de apă / Nebănuite, / Pasărea deltei / Nu le clinește; / Aicea-s uneltele lor tănuite, / de ieri așezate / Și-s pline cu pește. // Soarele suie, apele-s line, / Cărduri de păsări zboară în pace, / pescarii își scutură vânturile pline, / Și trec mai departe, / Și-mping la cărmace.”

Ca mulți alți poeți, Ion Horea a fost ispitit de gingășia și nevinovăția necuvântătoarelor, pe care le-a prezentat prin diferite procedee stilistice în poeziile sale. Universul său e animat de viețuitoare care forfotesc prin deltă, câmpii, păduri. Astfel, descrierea cocostârcului îi oferă un excelent prilej de asociație dimensional-metaforică: „Uite-l! Parcă-i un ulcior / Împlântat într-un picior.” (*Cocostârcul*) Prin intermediul unui joc de cuvinte, poetul hiperbolizează lăcomia unui alt personaj al deltei, pelicanul, care mănâncă „un lac de pește, / Cât zici pește-l pescuiește, / Și prin gâtul cât o ușă / Îl cocoloșește-n gușă.” (*Pelicanul*) Portetul pescărușului e schițat cu umor printr-o formulă de caracterizare atractivă și, în același timp, instructivă: „O fi și el vreun școlar / cu plaivas și-abecedar, / Cititor în cer și ape / De departe și de-aproape? / L-am văzut, dar n-am habar.” (*Pescărușul*) Poetul inserează în caracterizarea acestei necuvântătoare un element ce ține de formarea deprinderilor elementare ale copilului: Care tată, care mamă / L-au albit atâta-n spumă / Și l-au aruncat în vânt / Din stufiguri și pământ, / prefăcându-se că-l scapă / pe sub cer și peste apă?” Aurel Martin sesizează „neindicatul procedeu de a glosa epigonic pe marginea unor formule poetice de notorietate publică”², poetul introducând versuri ce ne amintesc de „Somnoroase păsărele” de Mihai Eminescu: „Numai umbrele-nserării / Îl aduc din largul mării / Să mai beie apă dulce / Și la cuiburi să se culce. / Printre nuferi cum se lasă / În foșnirea de mătasă, / Vântul serii-i clatină / Aripa de platină, / Și de sus măicuța lună / Îi dorește noapte bună!”

„Cărticica noastră” este o altă culegere destinată celor mici, pe care poetul o publică la Editura Medicală în anul 1971. Volumul este o versificare a unor precepte didactice, pe marginea unor ilustrații realizate de prietenul său, pictorul Victor Apostoloiu. Tradusă în limba rusă, cartea s-a dovedit a fi un succes pedagogic. Valoarea textului se rezumă la caracterul ei didactic, fără pretenții literare deosebite. Versurile oglindesc aspecte din viața de zi cu zi a copiilor și oferă o lecție de educație pentru sănătate. Pentru a-i deprinde pe cei mici cu regulile de igienă corporală corectă, poetul apelează la corespondențe și la antropomorfizarea viețuitoarelor pădurii, a ursului, a ariciului, a iepurașului, a fluturașului și a ciupercuței, oferind sub această formă copiilor modele, fără a avea însă aerul că le dă lecții. Cartea urmărește pas cu pas activitățile ce alcătuiesc programul zilnic, pe care trebuie să-l urmeze un copil, începând cu trezitul dis-de-diminează, exercițiile de înviorare, ceremonialul de îmbăiere, hrana sănătoasă, pregătirea și mersul la grădiniță, programul de joacă, ajutarea

² *Ibidem*, p.3

părinților la treburile gospodărești, controlul periodic efectuat la medic: „Cucurigu! Jos din pat! / Asta-i ora de sculare, / O cunoaște fiecare. / S-au sculat, și-acum vedeți-i, / Fac gimnastică băieții. / A venit la-nviorare / Și ariciul somnoros – / Vrea si el să crească mare / Și să fie mai voios. / A venit și-un fluturaș / Numai în pantalonaș.” Cartea e gustată atât pentru desenele atractive care însoțesc textul, cât și pentru faptul că poetul adoptă un limbaj natural, ștregăresc. Folosirea interogațiilor și a diminutivelor, „fluturaș”, „ciupercuță”, „pătuc”, „piciorușe”, „gentuță” etc. dovedește atitudinea afectivă pe care poetul o are față de cei mici.

În categoria Literatură pentru copii se înscrie și volumul „Guguștiucul”, apărut la Editura Ion Creangă în anul 1985. Ion Horea a colaborat la realizarea acestei plachete cu artista Stela Crețu, care a reușit prin intermediul ilustrațiilor viu colorate să pună în valoare mesajul versurilor. „Guguștiucul”, pe lângă poezia care dă titlul volumului, însumează alte șapte poezii inspirate din universul necuvântătoarelor, poezii pe care autorul le nedreptățește cu autoexigență sau cu o greșită înțelegere a valorii lor, deoarece nu le mai include în celelalte volume, fiind situate într-un alt registru al scrierilor sale.

Inspirația poeziei „Guguștiucul” este prilejuită de o pățanie hazlie pe care poetul o trăiește și o mărturisește cu multă simpatie: „în fața platoului cu mâncare de pe balcon se afla un guguștiuc care se sătura până la limită și se făcea stăpân pe proprietatea mea, nelăsând și alte păsări să mănânce. Am tras concluziile filozofice și i-am făcut o scurtă morală, ca să simtă cu ce drept se consideră stăpân pe un bun furnizat de altcineva și care e autoritatea sa morală față de ceilalți confrăți. De aici și până la povestea versificată nu a mai fost decât un pas și o bucurie a scrisului.”³

Întâmplările prin care trec vietățile în acest volum se fixează atât într-un cadru citadin, pe pervazul balconului, cât și într-un cadru rustic, cunoscut și drag poetului. Aceste spații sunt populate de necuvântătoare, căroră poetul, fin observator, le întocmește cu un umor gentil profilul psihologic. Astfel, experiențele reale ale poetului se contopesc într-un lirism narativ, care ridică faptele obișnuite din universul liliputan la rang de eveniment. Lăcomia și egoismul unui guguștiuc care se înfruptă din bunătățile primite, prezența greierului intrus pe teritoriul pisicii, îngâmfarea curcanului, vizita inopinată a ariciului și reacția alergică a câinelui la vederea acestuia, panica produsă de apariția găii în rândul păsărilor de curte sunt întâmplări care amuză, dar totodată, largesc câmpul de experiență al celor mici. La fel ca în volumele anterioare, Ion Horea adoptă o exprimare naturală, contaminată pe alocuri de prezența termenilor regionali, „ogradă”, „drod”, „galiță”, „mintenaș”, „conie”, etc. Versurile scurte și bogate în onomatopee încântă auditiv pe cititorul surprins de jocul de cuvinte: „Numai domnul Rugu-Rigu / cântă-ntruna / cucurigu, // cu găinile-n ciopor, / îngrijat de soarta lor!” (*Gaia*)

Versurile, pe care Ion Horea a ales să le dedice copiilor demonstrează că știe *a se copilări* frumos și sunt vioaie ca ritm, senine și formative, cultivând deprinderi și sentimente calde publicului cititor. Literatura universului infantil poate fi percepută că o oglindă care reflectă realitatea. Astfel, o parte din poeziile lui Ion Horea reflectă timpul și societatea în care au fost create.

Bibliografia operei:

- Horea, Ion, *Flori de pădărie*, București, Editura Tineretului, 1962.
 Horea, Ion, *Cărticica noastră*, București, Editura Medicală, 1971.
 Horea, Ion, *Guguștiucul*, București, Editura Ion Creangă, 1985.

³ Ion Horea în dialog cu Anamaria Papuc. Interviu realizat la București, 9 august 2013

Bibliografia de referință:

Bodiștean, Florica, *Literatura pentru copii și tineret dincolo de „story”*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2007.

Cândroveanu, Hristu, *Literatura română pentru copii*, București, Editura Albatros, 1988.

Goia, Vistian, *Literatura pentru copii și tineret*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2003.

Rațiu, Iuliu, *O istorie a literaturii pentru copii și adolescenți*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2003.

*** *Unele probleme ale literaturii pentru copii*, București, Editura Tineretului, 1967.

Ion Horea în dialog cu Anamaria Papuc. Interviu realizat la București, 9 august 2013.

Acknowledgement: The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development, as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.